

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIES

17.9.2010

Dnro 3947/4/08

Oikeustoimittajat ry
c/o MTV3 Uutiset
Jarkko Sipilä
00033 MTV3

PÄÄTÖS KÄRÄJÄOIKEUKSIEN TUOMIOISTA LAADITTAVIA JULKISIA SELOSTEITA KOSKEVAAN KANTELUUN

1 KANTELU

Oikeustoimittajat ry pyysi eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan 1.12.2008 päivätyssä kirjeessä oikeusasiamiestä tutkimaan Kauhavan, Lahden ja Helsingin kärjäoikeuden kärjätuomareiden menettelyn laillisuuden tilanteissa, joissa tuomioistuimet ovat salaiseksi julkistetuissa oikeudenkäynneissä kieltäytyneet antamasta oikeudenkäynnistä yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 25 §:ssä tarkoitettua julkista selostetta toimittajan pyynnöstä huolimatta.

1) Kauhavan kärjäoikeuden osalta kantelu kohdistui sen päätökseen jättää julkinen seloste laatimatta seksuaalirikosasiassa R 08/259, jossa kärjäoikeus antoi tuomion 2.10.2008 (nro 402).

2) Lahden kärjäoikeuden osalta arvosteltiin sitä, ettei kärjäoikeus antanut asiasta julkista selostetta sekä pyydettiin tutkimaan sen päätöstä käsitellä suljetuin ovin seksuaalirikosasia R 08/697, jossa kärjäoikeus antoi tuomion 6.6.2008 (nro 1315). Oikeustoimittajat ry piti asiaa, jossa tuomittu työskenteli lastenkodissa, yhteiskunnallisesti merkittävänä.

3) Helsingin kärjäoikeuden osalta pyydettiin tutkimaan sen päätöstä jättää syyttäjän pyynnöstä huolimatta julkinen seloste laatimatta seksuaalirikosasiassa R 07/9592 ja käsitellä asia suljetuin ovin. Kantelija piti asiaa yhteiskunnallisesti merkittävänä, koska siinä ala-asteen opettaja oli syytteessä oppilaansa seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Totean, että kärjäoikeusuudistuksen myötä Kauhavan kärjäoikeus on 1.1.2010 lukien muuttunut Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeuden Kauhavan kansliaksi ja Lahden kärjäoikeus on muuttunut Päijät-Hämeen kärjäoikeuden Lahden kansliaksi. Jäljempänä tässä päätöksessäni käytän kuitenkin tapahtuma-aikaisia kärjäoikeuksien nimiä.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Kauhavan kärjäoikeuden laamannin Antti Kaurosen lausunto ja kärjätuomari Kirsti Rudangon 10.1.2009 päivätty selvitys, Lahden kärjäoikeuden laamannin Juha-Matti Murron 27.1.2009 päivätty lausunto ja kärjätuomari Pirkko-Leena Koljosen 27.1.2009 päivätty selvitys sekä Helsingin kärjäoikeuden laamannin Eero Takkusen 30.1.2009 päivätty lausunto ja kärjätuomari Jaana Nordlundin 26.1.2009 päivätty selvitys.

Kantelija antoi edellä mainittujen lausuntojen ja selvitysten johdosta 27.2.2009 päivätyn vastineensa.

Käytettävissäni ovat olleet myös seuraavat asiakirjat:

- Kauhavan kärjäoikeuden 2.10.2008 antama tuomio (R 08/259) sekä asiaan liittyvä pääkäsittelyn pöytäkirja;
- Lahden kärjäoikeuden 6.6.2008 antama tuomio (R 08/796) sekä asiaan liittyvä pääkäsittelyn pöytäkirja;
- Helsingin kärjäoikeuden 26.3.2008 antama tuomio (R 07/9592), asiaan liittyvä pääkäsittelyn pöytäkirja sekä kärjäoikeuden asiassa 26.3.2008 antama päätös julkisesta selosteesta (08/2613), ja Helsingin hovioikeuden asiassa 4.12.2008 antama tuomio (R 08/1290).

3 RATKAISU

3.1 Oikeusohjeet

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007; jäljempänä myös YTJulkL) 14 §:ssä lähtökohtana on suullisen käsittelyn julkisuus. Lainkohtaa koskevan hallituksen esityksen HE 13/2006 s. 50 todetaan, että "vain laissa säädetyin poikkeuksin, jotka on tehty painavista ja yleisesti hyväksyttävistä syistä, suullinen käsittely voidaan määrätä toimitettavaksi yleisön läsnä olematta. Suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnä olematta säädetään ehdotuksen 15 §:ssä."

YTJulkL 15 §:n mukaan tuomioistuin voi asiaan osallisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta muun muassa, jos asiassa esitetään arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista (2 kohta).

Vastaavasti YTJulkL 9 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Toisaalta saman pykälän 3 momentin mukaan edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetut tiedot eivät kuitenkaan rikosasiassa ole salassa pidettäviä siltä osin

kuin ne liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin, jollei tuomioistuin 10 §:n nojalla määrää niitä salassa pidettäviksi.

YTJulkL 15 §:n mukaisesti suullisen käsittelyn julkisuutta rajoitettaessa lähtökohtana on se, että pakollisia suljetun käsittelyn edellytyksiä ei enää ole, ja että kaikki edellytykset suljetuin ovin tapahtuvaan käsittelyyn ovat tuomioistuimen harkinnassa. Hallituksen esityksen mukaan tuomioistuimen on harkittava suljetun käsittelyn edellytysten olemassaolo, vaikka kaikki asianosaiset ja muut asiaan osalliset olisivat yhtä mieltä siitä, että asiassa olisi järjestettävä suljettu käsittely, koska suljettu käsittely loukkaa yleisön oikeutta seurata oikeudenkäyntiä. Oikeudenkäyntimenettelyä koskeva sääntely on tältä osin siten pakottavaa, ettei asianosaisten sopimus asiasta sido tuomioistuinta. Asianosaisten ja asiaan osallisten käsityksellä on luonnollisesti merkitystä asiaa harkittaessa (HE 13/2006 s. 51).

Suljetun käsittelyn määrääminen ei välttämättä tarkoita sitä, että koko suullinen käsittely tai kaikki suullisen käsittelyn vaiheet tapahtuisivat suljetuin ovin. Lain lähtökohtana on, että "julkisuusperiaatetta tulisi näissäkin tilanteissa pyrkiä noudattamaan siten, että vain se oikeudenkäynnin osa, jota nimenomaan halutaan suojata julkisuudelta, käsitellään yleisön läsnä olematta." (HE 13/2006 s. 51).

YTJulkL 15 §:n 2 kohdassa tarkoitettujen suljetun käsittelyn perusteiden osalta lain esitöissä (HE 13/2006 s. 53–54) on tuotu esille lähtökohtana se,

"ettei mikään asia ole lähtökohtaisesti tyypiltään salassa pidettävä. ... Kysymystä suljetun käsittelyn edellytyksistä olisi aina arvioitava sen valossa, onko asiassa esille tuleva tieto arkaluonteista ja lisäksi liittykö se henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon. ...

Käytännössä suljettu käsittely tulisi edelleen kysymykseen rikosasioissa esimerkiksi juuri seksuaalirikosten (rikoslain 20 luku) osalta, joissa erityisesti uhriksi joutuneen asianomistajan arkaluonteiset yksityiselämään liittyvät tiedot voivat tulla esille. Sen sijaan jos tiedot liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin eikä asianomistaja vastusta asian käsittelyä julkisesti, voidaan asian käsittelystä suljettuna päättää vain harvoin, sillä rikosten tekeminen itsessään ei voi olla yksityiselämän piiriin kuuluva asia. ...

Samoin jatkossakin käytännössä nimenomaan perhe-elämän kysymyksiin liittyvät asiat voivat sisältää sellaisia arkaluonteisia henkilön yksityiselämään kuuluvia tietoja, joiden vuoksi asia voidaan määrätä käsiteltäväksi suljettuna. ...

Asian käsittely suljettuna pykälän 2 kohdan nojalla tulee lähtökohtaisesti kysymykseen sen henkilön pyynnöstä, jota arkaluonteinen tieto koskee. Jos tämä henkilö itse pyytää asian käsittelemistä julkisesti eikä asiaan liity mitään ulkopuolisten tahojen etuja, on käsittely pidettävä julkisesti."

YTJulkL 24 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voi määrätä ratkaisun pidettäväksi tarpeellisin osin salassa, jos ratkaisu sisältää:

- 1) 9 §:ssä salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja;
- 2) tietoja, joiden salassa pitämiseksi on annettu 10 §:ssä tarkoitettu salassapitomääräys; taikka
- 3) tietoja, joiden salassa pitämiseksi asian suullinen käsittely on toimitettu yleisön läsnä olematta.

Julkisesta selosteesta säättävän YTJulkL 25 §:n mukaan edellä 24 §:n 1 momentin nojalla salassa pidettäväksi määrätystä ratkaisusta on laadittava julkinen seloste, jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. Julkinen seloste sisältää pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteluista. Erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää rikosta koskeva julkinen seloste on myös julkistettava niin, että asianomistajan henkilöllisyys ei paljastu. – Säännöstä koskevan hallituksen esityksen (HE 13/2006 s. 67) mukaan

"[s]äännöksen tarkoituksena on lisätä ratkaisujen julkisuutta nykyisestä ja ohjata tuomioistuinkäytäntöä siihen suuntaan, että ratkaisut eivät olisi joko julkisia tai salassa pidettäviä, vaan että näiden ääripäiden välimuotona laadittaisiin ratkaisuja, joissa olisi otettu huomioon sekä oikeudenkäynnin ja erityisesti ratkaisun julkisuuden korostetut vaatimukset, mutta toisaalta myös riittävässä määrin olisi huomioitu asianosaisen tai sivullisten esimerkiksi yksityiselämää koskevan suojan tarpeet. Monessa tapauksessa esimerkiksi asianomistajan yksityiselämän suojaamiseksi olisi riittävää, että hänen nimensä poistetaan ratkaisun perusteluista ratkaisun ollessa muulta osin julkinen.

Julkista selostetta ei ehdotuksen mukaan tarvitsisi tehdä aina ratkaisun ollessa joltain osin salassa pidettävä. Se olisi tehtävä vain, jos oikeudenkäynnin julkisuudella olisi yksittäistapauksellisesti sellaista joko periaatteellista tai käytännöllistä merkitystä, että sen sisällöstä olisi salassapidosta huolimatta annettava ratkaisun lopputulosta ja sovellettuja lainkohtia enemmän tietoa julkisuuteen. Asian ei olisi tarvinnut herättää huomattavaa kiinnostusta valtakunnallisesti, vaan riittävää olisi sekin, että se on paikallisesti huomattavan kiinnostuksen kohteena."

3.2

Selvitysten sisältö

3.2.1

Kauhavan kärjäoikeus Kauhavan kärjäoikeuden **kärjätuomari Kirsti Rudanko** kertoi selvityksessään, että Kauhavan kärjäoikeus on, Rudangon toimiessa sen puheenjohtajana, käsitellessään lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa rikosasiaa R 08/259 pääkäsittelyssä 23.9.2008 julistamallaan päätöksellä määrännyt suullisen käsittelyn toimitettavaksi kokonaan yleisön läsnä olematta. Lisäksi oikeudenkäyntiasiakirjat ja asiassa annettava tuomio on määrätty ratkaisun lopputulosta ja sovellettuja lainkohtia lukuun ottamatta pidettäväksi salassa 18.7.2008 asti. Asianomistajan henkilöllisyys on myös määrätty pidettäväksi salassa. Tuomio asiassa on annettu kärjäoikeuden kansliassa 2.10.2008.

Selvityksen mukaan Ilkka-lehden toimittaja Seppo Heinonen kysyi puhelimitse Rudangolta kansliatuomion tietoja, ja tällöin tiedot antaessaan Rudanko toi esiin, etteivät edellytykset julkisen selosteen antamiseen täyty. Toimittaja Heinosen puolelta on puhelun jälkeen heti toimitettu tuomion koko julkinen osuus eli tuomiolauselma, josta on peitetty asianomistajan henkilöllisyyttä koskevat tiedot ja lisätty salassapitoa koskevat merkinnät.

Rudangon käsityksen mukaan asia ei ollut synnyttänyt lain tarkoittamalla tavalla huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. Yhteiskunnallisen merkittävyyden kriteerit eivät myöskään millään tavalla ole täyttyneet esimerkiksi vastaajan ammatin vuoksi tai muutoin. Kysymys on ollut täysin yksityishenkilön, nuorehkon mieshenkilön yksityiselämässään yhden kerran tekemästä teosta.

Käytäntönä on, että alueella ilmestyville lehdille toimitetaan käräjäoikeudesta rikospäivien juttulistat etukäteen. Se, että joku toimittajista kysyy jostakin jutusta jälkikäteen tarkempia tietoja, ei Rudangon mukaan merkitse sitä, että asia olisi synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa.

Asiassa on ollut kysymys seksuaalirikoksesta. Tämänkaltaiset, ihmisen henkilökohtaista koskemattomuutta syvästi koskettavat rikokset herättävät voimakkaita tunnereaktioita, ja on eräästä näkökulmasta ymmärrettävää, että toimittaja pyrkii saamaan lehdelleen uutisia ja juttuja asiasta, joka inhimillisestä uteliaisuudesta kiinnostaa niin sanottua suurta yleisöä. Tuomioistuimen velvollisuudet määräytyvät kuitenkin muista lähtökohdista käsin.

Esillä oleva rikos oli tapahtunut pienessä maalaiskylässä. Tämänkaltaisen rikoksen merkitsee aina murhenäytelmää niin rikoksen uhrille, tämän läheisille, samoin kuin myös tekijälle ja hänen läheisilleen. Asia korostuu tuollaisessa ympäristössä. Toisinaan julkisuudella voi olla traagisiakin seurauksia. Toimintaympäristö on aika lailla toinen kuin esimerkiksi suuressa kaupungissa. On olemassa erittäin suuri riski, että julkisen selosteen kautta sanoma- tai muussa lehdistössä välittyvä tieto todellisuudessa paljastaa myös asianomistajan, jonka yksityiselämän suojaksi salassapitosäännökset tässä tilanteessa on tarkoitettu, ja leimaa hänet pahimmassa tapauksessa loppuelämäkseen. Jotta asianomistajat tai heidän perheensä ylipäättään rohkaistuisivat ylittämään rikosilmoituksen tekemisen kynnyksen, on ensiarvoisen tärkeää, että he voivat luottaa viranomaisten toimintaan ja olla varmoja siitä, että asiat voidaan käsitellä ja ratkaista tuomioistuimessa tuottamatta heille tarpeetonta kärsimystä ja pelkoa arkaluontoisten asioiden leviämisestä myöhemmin yleiseen tietoon.

Tuomioistuimen on siis tunnettava vastuunsa, kun se joutuu edellä kuvatuin tavoin tällaisessa tilanteessa väistämättä punnitsemaan vastakkain erilaisia ihmisoikeuksiin luettavia arvoja. Tuomioistuin on tut-

kinut asian, ottanut vastaan näytön ja tullut selville asiaan liittyvistä olosuhteista. Lainsäätäjä on antanut selvän viestin säätämällä tämänkaltaisten asioiden salassapidosta. Kenen intressissä on kulloinkin esillä olevassa asiassa levittää suuren yleisön tietoon tietoja yllä sen, mitä tuomiolauselmaasta jo lain mukaisesti näkyy. Tässä pohdinnassa sananvapauteen kuuluva ihmisten oikeus vastaanottaa tietoa ei voi painaa enemmän kuin lainsäätäjän asianomistajan yksityisyyden suojaksi antama turva.

Käräjätuomari Rudanko oli edelleen sitä mieltä, että edellytykset julkisen selosteen antamiseen nyt esillä olevassa rikosasiassa eivät ole täyttyneet.

Kauhavan kärjäoikeuden **laamanni Antti Kauronen** yhtyi käräjätuomari Kirsti Rudangon antamaan selvitykseen ja ilmoitti kaikilta osin yhtyvänsä Rudangon ilmoittamiin perusteluihin olla antamatta puheena olevassa asiassa julkista selostetta. Laamanni kertoi, että julkisuutta koskevasta kärjäoikeuden päätöksestä ei ole valitettu hovioikeuteen.

3.2.2

Lahden kärjäoikeus

Lahden kärjäoikeuden **käräjätuomari Pirkko-Leena Koljonen** kertoi selvityksessään, että hän toimi 3.6.2008 Lahden kärjäoikeuden puheenjohtajana kysymyksessä olevassa rikosjutussa R 08/796. Istunnossa, johon Koljosen muistikuvan mukaan olivat tulleet paikalle vain jutun asianosaiset, tehtiin julkisuutta koskeva päätös pöytäkirjasta ilmenevin tavoin. Päätöksestä ei ole valitettu. Tuomio on annettu kansliassa 6.6.2008. Tuomio on lainvoimainen.

Koljonen kertoi, että toimittaja Nina Rätty ei ole pyytänyt häneltä julkista selostetta ratkaisusta. Koljonen tiedusteli asiaa myös kärjäsihteeriltään Sarianna Lahtiselta, jonka mukaan Rätty ei ole sitä hänelläkään pyytänyt. Ainoa yhteydenotto on tullut toimittaja Risto Lasilalta tuomion kirjoitusvaiheessa. Koljonen muisteli, että Lasila on lyhyessä puheessa tilannut asiassa vain ratkaisun, jonka Koljonen lupasi hänelle toimittaa yleiskansliaan kuten on ollut tapana. Koljonen oli ulkomaanmatkalla 6.–15.6.2008 eikä häneen ole sinä aikana tai sen jälkeen oltu yhteydessä.

Kun oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 25 § mahdollistaa julkisen selosteen antamisen myöhemmin kuin ratkaisun yhteydessä, olisi toimittaja voinut sen Koljoselta pyytäänsä saada. Koljonen kertoi, että kärjäoikeudessa on yleensä suhtauduttu toimittajien tiedontarpeeseen myönteisesti, joten väite kieltäytymisestä kummastuttaa.

Mainitun 25 §:n säännöksen mukaan julkinen seloste sisältää pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteluista. Tässä tapauksessa jutusta ja syytteen sisällöstä oli kirjoitettu yksityiskohtaisia tietoja Etelä-Suomen Sanomissa jo 29.4.2008, jolloin kärjäoikeudes-

sa ei ollut vielä ehditty laatia asiassa haastettakaan. Koljonen oheisti kyseisen artikkelin. Koljonen piti ilmeisenä, että tiedot toimittajille ovat "vuotaneet" jostain muualta kuin kärjäoikeudesta.

Siihen nähden, että jutusta oli jo olennaiset tiedot kirjoitettu lehdessä ja kun rikosnimike kuvasi hyvin tekoja, joista vastaaja tuomittiin syytteen mukaisesti, ei Koljonen pitänyt julkisen selosteen laatimista ratkaisun antamisen kanssa tarpeellisena.

Lahden kärjäoikeuden **laamanni Juha-Matti Murto** kertoi lausunnossaan, että hän on ollut kärjätuomari Koljosen selvityksen johdosta puhelimitse yhteydessä toimittaja Nina Rättyyn. Hän on ilmoittanut, ettei hän ole kyseisen asian tiimoilta ollut missään yhteydessä Koljoseen. Rätty on kertonut, että eduskunnan oikeusasiamiehelle osoitetussa kirjeessä mainitut tiedot ovat peräisin Yleisradion toimittaja Risto Lasilalta. Murto kertoi olleensa yhteydessä puhelimitse myös toimittaja Lasilaan. Hän ilmoitti, ettei hän muista asiaa tarkasti. Kuitenkin hän muisteli, että hän on ollut kyseisessä asiassa kaksi kertaa lyhyesti yhteydessä kärjätuomari Koljoseen. Ensimmäisen kerran ennen tuomion antamista ja toisen kerran todennäköisesti tuomion antamisen jälkeen. Kärjäoikeudessa ratkaistu asia oli uutisarvoltaan tärkeä ja tästä johtuen Lasilan mielestä puhetta oli ollut selosteesta.

Laamanni Murto totesi, että hänen edellä käymistään keskusteluista toimittaja Rädyn ja toimittaja Lasilan kanssa kertomansa perustuu heiltä saatuun lupaan.

Yleisesti Murto totesi, että kärjäoikeudessa suhtaudutaan myönteisesti julkisuuteen ja toimittajien tiedontarpeeseen. Julkisia selosteita on myös pyritty käyttämään. Erityisesti tällainen on tehty silloin, kun tiedotusvälineiden taholta sellaista on toivottu. Kärjätuomari Koljosen ilmoitus, että toimittaja olisi saanut julkisen selosteen myöhemminkin, mikäli olisi sitä pyytänyt, on myös kärjäoikeuden toimintalinjan mukainen.

3.2.3

Helsingin kärjäoikeus

Kärjätuomari Jaana Nordlund kertoi, että lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ynnä muuta koskevassa asiassa R 07/9592 kärjäoikeus julisti 14.1.2008 valmisteluistunnossa päätöksen, jossa oikeudenkäyntiasiakirjat sekä tuomio, lukuun ottamatta tuomion lopputulosta ja sovellettuja lainkohtia, on määrätty pidettäväksi salassa 14.11.2047 saakka. Myös asianomistajien henkilöllisyys on määrätty pidettäväksi salassa. Pääkäsittelyssä 12.3.2008 julistetulla päätöksellä suullinen käsittely on päätetty toimittaa kokonaan yleisön läsnä olematta.

Kysymyksessä olevassa asiassa on annettu tuomio 26.3.2008. Samana päivänä on annettu päätös julkisesta selosteesta, josta ei ole valitettu hovioikeuteen.

Julkista selostetta koskevasta päätöksestä ilmenevät perustelut sille, miksi julkista selostetta salassa pidettäväksi määrätystä tuomiosta ei ole laadittu. Päätöstä tehdessään Nordlundin tiedossa ei ole ollut, että asiaa on käsitelty vuonna 2006 tiedotusvälineissä. Päätöksellä on ollut tarkoitus suojata asianomistajan yksityiselämää.

Helsingin kärjäoikeuden laamanni **Eero Takkunen** totesi yleishuomiona, että 1.10.2007 voimaan tullut laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa ei tähän mennessä saatujen kokemusten perusteella ole aiheuttanut suurempia ongelmia Helsingin kärjäoikeudessa. Yhteiskunnallisesti merkittävistä tai huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa synnyttäneistä salassa pidettäväksi määrättyistä asioista on pääsääntöisesti laadittu julkinen seloste. Kärjäoikeudessa on myös ollut tapana laatia erillisiä lehdistötiedotteita mediaa kiinnostaneista asioista. Kärjäoikeuden tiedottaminen on saanut tiedotusvälineiltä hyvää palautetta.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 25 §:n kolmannen lauseen mukaan erityisen arkaluonteisesta henkilön yksityiselämään liittyvää rikosta koskeva julkinen seloste on myös julkistettava niin, että asianomistajan henkilöllisyys ei paljastu. Lause tuli lakiin lakivaliokunnan (LaVM 24/2006 vp) aloitteesta.

Kysymys on siis siitä, kuinka pitkälle asianomistajan yksityisyyttä suojataan, kun kysymys on erityisen arkaluonteisesta henkilön yksityiselämään liittyvästä rikoksesta, joka tyypillisimmillään on juuri alaikäiseen kohdistunut seksuaalirikos kuten tässä tapauksessa. Yhteiskunnallisesti merkittävää tietenkin on, jos teko tapahtuu julkishallinnossa. Yhteiskunnallisesti on tärkeää tietää, että tällaisia rikoksia ylipäätään tehdään, ja myös se, missä laajuudessa. Sitä vastoin tekojen yksityiskohdat eivät voine olla yhteiskunnallisesti merkittäviä. Vaikka syyteasia on ollut runsaastikin esillä julkisuudessa, ei sanottu seikka oikeuttane ratkaisun antamisen jälkeen asianomistajan yksityisyyden loukkaamiseen eli enemmän kärsimyksen aiheuttamiseen jo muutenkin kärsineelle asianomistajalle. Hyvin arkaluonteisissa asioissa, joissa selostetta on vaikea laatia asianomistajan yksityisyyttä loukkaamatta, ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat riittänevät täyttämään julkisuuden vaatimukset. Kysymys on yksittäisistä tapauksista.

Laamanni Takkunen kertoi, että Helsingin kärjäoikeudessa pyritään yhdenmukaistamaan selosteen antamista koskevia käytäntöjä. Tässä tarkoituksessa on kerätty aineistoa muistakin kärjäoikeuksista silmälläpitäen juuri nyt kysymyksessä olevia rajatapauksia.

Kärjätuomari Jaana Nordlund on laamanni Takkusen näkemyksen mukaan aivan oikein tehnyt erillisen ratkaisun julkisesta selosteesta ja antanut siihen valitusosoituksen. Laamanni piti kärjätuomarin menettelyä oikeana. Nordlund on toiminut asiassa tuomarin harkinnan puitteissa, vaikka asiassa olisi voitu päätyä toiseenkin lopputulokseen.

3.3

Vastine

Oikeustoimittajat ry katsoi vastineessaan, että käräjäoikeuksien lausunnoista ja selvityksistä, erityisesti käräjätuomari Rudangon selvityksestä, kuvastuu virheellinen käsitys, jonka mukaan julkisen selosteen laatiminen olisi sallittua vain laissa erikseen määrättyissä tapauksissa. Lain mukaan julkisen selosteen laatiminen on pakollista silloin, jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. Lain esitöiden mukaan jo paikallinen kiinnostus täyttää edellytyksen julkisen selosteen laatimiseksi. Laissa ei sen sijaan ole lainkaan rajoitettu julkisten selosteiden laatimista. Oikeustoimittajat ry:n käsityksen mukaan kynnys julkisten selosteiden laatimisessa on pidettävä matalalla.

Oikeustoimittajat ry katsoi, että monessa tapauksessa asianomistajan henkilöllisyyden salaaminen olisi riittänyt turvaamaan oikeutetut tarpeet uhrin yksityisyyden suojaamiseksi. Lain selkeä lähtökohta on, että salassapito rajoitetaan vain välttämättömään. Niukka salassapito hyödyttäisi myös lainkäytön ammattilaisia eli tuomareita, syyttäjiä ja asianajajia. Nykyisin monet heistä pitävät epäkohtana sitä, että oikeuskäytännöstä varsinkin seksuaalirikosasioissa ei saada minkäänlaisia käsityksiä, koska jutut ovat pääsääntöisesti salaisia. Julkisuuden lisääminen parantaisikin merkittävästi myös asianosaisten eli sekä vastaajien että asianomistajien oikeusturvaa.

Oikeustoimittajat ry piti hämmästyttävänä asennetta, joka valitettavan monella tuomarilla näyttää olevan oikeudenkäyntien julkisuuteen. Julkisuuden ainoaksi merkitykseksi saatetaan nähdä yleisön uteliaisuuden tyydyttäminen. Kuitenkin julkisuus on oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin keskeisimpiä takeita. Se myös vahvistaa kansalaisten luottamusta tuomioistuimiin mahdollistamalla tuomiovallan käytön valvonnan. Oikeustoimittajat ry:n käsityksen mukaan lainsäätäjän tavoitteena ollut oikeudenkäyntien julkisuuden lisääminen ei ole käytännössä toteutunut.

3.4

Kannanotto

3.4.1

Yleisiä lähtökohtia

Päätöksenteossa oikeudenkäynnin julkisuudesta on kysymys riippumattomalle tuomioistuimelle kuuluvasta lainkäytöstä. Laillisuusvalvojan mahdollisuudet puuttua tuomiovallan käyttöön ovat valtiosääntöisistä syistä lähtökohdiltaan rajoitetummat kuin muussa laillisuusvalvonnassa.

Olen käsitellyt tuomioistuimiin kohdistuvaa laillisuusvalvontaa lähemmin puheenvuorossani EOA 2002 s. 19–21 sekä teoksessa Eduskunnan oikeusasiamies 90 vuotta (2010) s. 178–190. Olen todennut niissä muun muassa seuraavan.

Oikeusasiamiehen toimintamahdollisuuksien piiri riippuu siitä, kohdistuuko kantelu tuomioistuimen ratkaisuun vai menettelyyn. Ratkaisun osalta on eroa myös sillä, kohdistuuko kantelu näyttö- vai oikeuskysymyksiin. Näytön arviointiin liittyy niin runsaasti harkintavaltaa, ettei oikeusasiamiehen puuttuminen siihen voi käytännössä tulla kysymykseen. Erityisesti yleisten tuomioistuinten osalta oikeusasiamies ei voi arvioida näyttökysymyksiä senkään takia, että suullisesti ja välittömästi vastaanotetun todistelun uudelleen arviointi kirjallisen aineiston perusteella ei ole mahdollista.

Myös oikeuskysymyksiin liittyy yleensä niin runsaasti harkintavaltaa, ettei oikeusasiamies voi puuttua tuomioistuimen laintulkintaan. Käytännössä puuttuminen voi tulla kysymykseen lähinnä siinä tapauksessa, että sääntötyyppistä normia on rikottu tai harkintavalta on muutoin ilmeisen selvästi ylitetty.

Prosessuaalisten normien tulkintatilanteissa oikeusasiamiehen toimintamahdollisuus on kuitenkin laajempi. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että prosessinormien tulkinta ei yleensä vaikuta välittömästi ratkaisun sisältöön, kuten aineellisten normien tulkinta, jolloin prosessinormien tulkintaan ehkä liittyvä arvostelu ei yleensä ole tuomioistuimen riippumattomuuden kannalta samalla tavalla ongelmallista kuin aineellisten normien tulkintakannanottojen arvostelu olisi. Toiseksi, oikeudenmukainen oikeudenkäynti on perus- ja ihmisoikeus, jonka valvontaa perusoikeusuudistuksessa oikeusasiamiehelle nimenomaisesti asetettu perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvontatehtävä on korostanut. Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain mukaan oikeusasiamies voi kiinnittää valvottavan, siis myös tuomioistuimen, huomiota perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta edistäviin näkököhtiin.

Näistä syistä oikeusasiamiehen valvonnan piiriin kuuluvat tyypillisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan ja Suomen perustuslain 21 §:n tarkoittamat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet, kuten oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä, käsittelyn julkisuus, oikeus tulla kuuluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta.

3.4.2

Oikeudenkäynnin salassapitoa koskevan ratkaisun oikeudellinen luonne

Oikeudenkäynnin julkisuudesta tehtävät ratkaisut ovat oikeudelliselta luonteeltaan jossain määrin poikkeuksellisia. Lisäksi ratkaisuntekoon tuomioistuimessa liittyy eräitä jossain määrin tulkinnanvaraisia piirteitä.

Normaalista lainkäyttöasiasta julkisuusratkaisut eroavat erityisesti siinä, että tarve tällaisten ratkaisuiden pysyvyydelle on normaalia lainkäyttöasiaa vähäisempi. YTJulkL 32 §:n säännös julkisuusratkaisun uudelleen käsittelemisestä tarkoittaa sitä, että yleisen tuomioistui-

men julkisuudesta tekemät ratkaisut eivät yleensä saavuta oikeusvoimaa. Asiaa käsittelevä tai viimeksi käsitelty tuomioistuin voi milloin tahansa olosuhteiden muutoksen takia tai muista painavista syistä muuttaa muuta kuin ratkaisun sisältävää oikeudenkäyntiasiakirjaa koskevaa julkisuusratkaisua ilman ylimääräiseen muutoksenhakuun turvautumista. Asiasta aikaisemmin päättänyt tuomioistuin voi käsitellä julkisuuskysymyksen uudestaan jopa silloin, kun sitä koskeva valitus on samaan aikaan ylemmän tuomioistuimen käsiteltävänä (HE 13/2006 s. 76 ja 77).

Käräjäoikeuden julkisen selosteen antamista koskevan ratkaisun oikeudellinen hahmottaminen ei mielestäni ole aivan selvä myöskään mitä tulee asiaa koskevaan päätöksentekomuotoon ja kysymykseen tällaista ratkaisua koskevasta muutoksenhakuoikeudesta. Laissa tai sen esitöissä ei nimenomaisesti käsitellä näitä asioita.

Suullisen pääkäsittelyn julkisuutta koskevaan ratkaisuun muutosta voi hakea vain asiaan osallinen. Esitöiden mukaan muilta osin olisi yleinen muutoksenhakuoikeus kaikkiin lain nojalla tehtyihin ratkaisuihin. Esimerkiksi julkisen sanan edustaja saa tehdä valituksen tuomioistuimen asiakirjajulkisuutta rajoittavasta päätöksestä. Muutoksenhaku ei ole sidoksissa pääasiaan, vaan se voi tapahtua erikseen. Valitusoikeutta ei kuitenkaan ole tuomioistuimen prosessinjohtotoimenpiteisiin kuten valokuvauskieltoon tai tungoksen välttämiseen tähtääviin toimenpiteisiin (ks. HE 13/2006 vp s. 78–79).

YTJulkL 28 §:n 1 momentin mukaan ratkaisu tämän lain nojalla tehdään pyydettäessä tai jos tuomioistuin pitää ratkaisun tekemistä tarpeellisena taikka jos sivullinen pyytää oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä tietoa. Muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta koskeva ratkaisu voidaan tehdä oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyäkin. Pykälän 3 momentin mukaan jos oikeudenkäyntiasiakirjaa tai oikeudenkäyntiä koskevia perustietoja pyytänyt tai pyynnön johdosta kuultava niin vaatii, ratkaisu on tehtävä kirjallisesti 29 §:ssä säädettyssä kokoonpanossa. Laissa ei nimenomaisesti säädetä siitä, tuleeko tuomioistuimen antaa kirjallinen valituskelpoinen päätös myös julkisen selosteen antamista koskevaan pyyntöön.

Käsitykseni mukaan julkisen selosteen antamista pyytäneellä tulisi olla muutoksenhakuoikeus kielteiseen päätökseen. En pidä asiaa kuitenkaan riidattomana. Tätä osoittaa myös tässä asiassa esillä olevat kolme eri tapausta, joista kahdessa (Kauhava ja Lahti) asiasta ei ole tehty kirjallista päätöstä (Lahden kohdalla ei tosin ole selvityksen mukaan esitetty nimenomaista julkisen selosteen antamista koskevaa pyyntöä), kun taas Helsingin käräjäoikeus on tehnyt erillisen kirjallisen päätöksen, johon on liitetty valitusosoitus hovioikeudelle.

Allekirjoittanut esittelijä tiedusteli 6.9.2010 sähköpostitse kaikkien hovioikeuksien kansliapäälliköiltä, onko hovioikeuden tiedossa oikeuskäytäntöä YTJulkL:n 25 §:n mukaisen kielteisen päätöksen valitus-

kelpoisuudesta. Turun hovioikeus on erään rikosasian tuomion perusteluissa todennut, että asiassa ei ole aihetta julkisen selosteen antamiseen, ja liittänyt tuomioon normaalin valitusosoituksen. Korkeimmasta oikeudesta saadun tiedon mukaan virallinen syyttäjä on pyytänyt asiassa valituslupaa, ja asian käsittely on vireillä korkeimmassa oikeudessa. Minulla ei ole tietoa siitä, koskeeko valituslupapyyntö myös julkisen selosteen antamista jättämistä. Muissa hovioikeuksissa ei ollut tietoa asiaa koskevasta oikeuskäytännöstä.

Julkista selostetta koskeva säännös näyttää laaditun enemmän tuomioistuimen oma-aloitteisen toiminnan näkökulmasta kuin siltä kannalta, miten tuomioistuimen on reagoitava asiaa koskevaan nimenomaiseen pyyntöön. Luonteensa puolesta toiminta onkin ehkä ensisijaisesti tuomioistuimen tiedotustoimintaa. Toisaalta tilanteissa, joissa julkista selostetta on nimenomaan pyydetty, voidaan sen nähdä rinnastuvan lähelle viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaista päätöksentekoa.

Muita asian hahmottamismahdollisuuksia ovat ainakin se, että päätöksentekoa julkisen selosteen antamisesta tai antamista jättämisestä pidettäisiin prosessinjohtotoimenpiteenä. Tällöin asiassa ei olisi muutoksenhakuoikeutta. En kuitenkaan näe tällaista asian hahmottamista perusteltuna, koska kyse ei ole välittömästi vireillä olevan asian käsittelyyn liittyvästä päätöksenteosta. Tämän tyyppistä päätöksentekoa ei mielestäni voida juuri nähdä myöskään hallintopäätöksen tekemisenä tai tosiasiallisena hallintotoimintana.

Julkisen selosteen laatimisen erityislaatuisuutta ilmentää myös se, että julkinen seloste voidaan tarvittaessa antaa myös pääasiasta erillään esimerkiksi tietyn ajan kuluttua tai yhdessä muista asioista annettavan julkisen selosteen kanssa. Tuomioistuimella on harkintavaltaa paitsi julkisen selosteen antamisen edellytysten täyttymisessä, myös sen antamisajankohdasta päättämisessä.

Kuten sanottu, itse pidän perusteltuna sitä, että tuomioistuin ainakin pyydettyä antaisi kielteisissä tapauksissa kirjallisen valituskelpoisen päätöksen julkisen selosteen antamista koskevaan pyyntöön. Menettely toteuttaisi julkisuusperiaatetta ja voisi edistää oikeudenkäynnin salassapitoa koskevan ratkaisukäytännön yhtenäisyyttä.

Joka tapauksessa päätöksentekomuodot näyttävät vaihtelevan, mikä vaikuttaa siihen, annetaanko asiassa ylipäätään muutoksenhakukelpoista päätöstä vai ei. Käsitykseni mukaan asianmukaisinta olisi, että lainsäätäjä täsmentäisi YTJulkL:ia puhutuilta osin.

Olen ottanut nämä päätöksentekomenettelyyn liittyvät kysymykset tässä esille yleisellä tasolla. En ole katsonut perustelluksi lähteä arvioimaan kantelussa tarkoitettujen käräjäoikeuksien menettelyä erikseen tästä näkökulmasta, jota käsillä oleva kantelu ei nimenomaisesti koske. Kyse on sääntelytason tai oikeuskäytännössä muovautuvista

linjauksista. Kun asiaa ei voi pitää riidattoman selvänä, lähetän tämän päätökseni oikeusministeriölle tiedoksi ja mahdollisten toimenpiteiden harkitsemista varten.

3.4.3

Käsitykseni julkisen selosteen laatimista koskevista lähtökohdista

Perusoikeuspunninta julkisuuskysymyksessä on tehtävä aina erikseen kussakin yksittäistapauksessa. Seksuaalirikosten salassapitotarpeita on erikseen käsitelty lain esitöissä. Samalla on kuitenkin korostettu sitä, että mikään juttutyyppi ei sellaisenaan ole salassa pidettävä. Erityisesti on korostettu sitä, että julkisuuden rajoittamista voi ja tulee olla eriasteista.

Hallituksen esityksestä antamassaan mietinnössä lakivaliokunta korosti tarvetta painottaa voimakkaasti julkisuusmyönteistä lähtökohtaa. Erityisen myönteisesti lakivaliokunta suhtautui ehdotukseen julkisista selosteista. LaVM 24/2006 vp s. 3 mukaan "... oikeusministeriön tulee lain voimaantulon yhteydessä järjestettävässä koulutuksessa rohkaista tuomioistuimia tämän uuden välineen käyttämiseen, koska sen avulla voidaan saada julkisuuteen perustietoa mm. sellaisten rikosasioiden käsittelystä, jotka muutoin ovat tyypiltään lähtökohtaisesti salassa pidettäviä." Julkisilla selosteilla voidaan saada tietoa yksittäisten oikeustapausten luonteesta ja rangaistuksen määräämisen perusteista. Samalla lakivaliokunta korosti kuitenkin myös tarvetta kiinnittää erityistä huomiota asianomistajan yksityisyyden suojaan erityisen arkaluonteisia yksityiselämän tietoja koskevan asian käsittelyssä (LaVM 24/2006 vp s. 7).

Julkista selostetta koskeva YTJulkL:n säännös oli lain voimaan tullessa uutuus oikeusjärjestelmäämme. Säännös ilmentää sitä, että salassapito- ja julkisuusintressien välinen punninta on tehtävä aikaisempaan oikeustilaan nähden hienojakoisemmin ja erittelevämmin. Hallituksen esityksen lausuma (HE 13/2006 vp s. 21) kuvaa hyvin tämän uuden oikeudellisen instrumentin "kompromissiluonnetta" eri suuntaan puhuvien intressien välillä: "julkista selostetta koskevan säännöksen tarkoituksena on lisätä ratkaisun julkisuutta nykyisestä ja ohjata tuomioistuinkäytäntöä siihen suuntaan, että ratkaisut eivät olisi joko julkisia tai salassa pidettäviä, vaan että välimuotona laadittaisiin ratkaisuja, joissa olisi otettu huomioon erityisesti ratkaisun korostetut julkisuusvaatimukset, mutta toisaalta myös riittävässä määrin eri tietoja koskevat perustellut salassapito-intressit."

Olen eräässä viime vuonna antamassani päätöksessä (dnro 1357/4/08) katsonut, että yksittäistapauksessa tehdyn julkisuusratkaisun tulee noudattaa oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen kannalta hyväksyttävää ratkaisulinjaa. Toisin sanoen jos kaikissa samanlaisissa asioissa noudatettaisiin samanlaista harkintaa kuin mainitussa yksittäistapauksessa, tulisi näin muodostuvan käytännön olla oikeuden-

käynnin julkisuusperiaatteen kannalta hyväksyttävä. Tämä soveltuu myös julkisen selosteen antamista koskevaan harkintaan.

Sananmuodoltaan YTJulkL 25 § on siten laadittu, että tuomioistuimella on velvollisuus julkisen selosteen laatimiseen säädettyjen edellytysten täytyessä. Näiden edellytysten arvioinnissa tuomioistuimella on toki harkintavaltaa. YTJulkL:n lähtökohdat huomioon ottaen tätä harkintavaltaa tulisi käyttää julkisuusmyönteisesti. Toisaalta, vaikka laissa säädetyt edellytykset julkisen selosteen laatimiselle eivät täyty, eikä tuomioistuimella ole varsinaista velvollisuutta sellaisen laatimiseen, voi tuomioistuin siitä huolimatta aina toteuttaa oikeudenkäynnin julkisuusperiaatetta lain vähimmäistaso ylittäen ja antaa julkisen selosteen.

Julkisuusmyönteisesti tulisi arvioida siis ensinnäkin sitä, milloin asia on ”synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa”. Esitöiden valossa on selvää, ettei säännöksellä tarkoiteta valtakunnallista kiinnostusta, vaan että paikallinen mielenkiinto riittää. Säännöksen sanamuoto ”huomattavasta” kiinnostuksesta tuntuisi tosin jollain lailla kvalifioivan sen, millaiset yhteydenotot tai mediauutisointi ”riittävät” konstituimaan huomattavan kiinnostuksen asteen.

Huomioon on otettava, että asia voi herättää huomattavaa julkista kiinnostusta myös ilman mediayritysten uutisointia esimerkiksi sosiaalisessa mediassa asiasta käytävän keskustelun kautta, blogikirjoituksissa tai muuten – tällaisesta tuomioistuimella ei kuitenkaan välttämättä ole tietoa. Perinteisemmänkin mediauutisoinnin kohdalla tuomioistuin voi arvioida mielenkiinnon astetta vain kulloinkin tiedossaan olevien seikkojen valossa. YTJulkL 25 §:n sanamuoto viittaa nähdäkseni siihen, että tuomioistuimen tulisi voida havaita sen käsittelemään asiaan kohdistuva huomattava julkinen mielenkiinto ilman, että sen tulisi tätä erikseen laajemmin selvittää.

Mielestäni tätä edellytystä ei kuitenkaan tulisi tulkita tiukasti, koska asia on joka tapauksessa arvostuksenvarainen. Ylipäätään tuomioistuimen ei tulisi asettaa kovin tarkoin arvioimaan ainakaan rajoittavassa suunnassa sitä, minkä tyyppisten tilanteiden katsotaan ilmentävän asian huomattavaa mielenkiintoa. Kuten edellä olen todennut, tuomioistuin voi joka tapauksessa antaa julkisen selosteen, vaikka siihen ei lain mukaan olisi nimenomaista velvollisuutta.

Toiseksi tuomioistuimen arvioitavaksi on laissa asetettu kysymys siitä, mikä asia on yhteiskunnallisesti merkittävä. Nähdäkseni asiaan kohdistuva huomattava julkinen kiinnostus voi jo itsessään osoittaa asian olevan myös yhteiskunnallisesti merkittävä. Toisaalta YTJulkL 25 §:n perusteella tuomioistuin voi ja sen tulee arvioida asian yhteiskunnallista merkittävyyttä itsenäisesti silloin, kun asia ei ole herättänyt julkista mielenkiintoa. Tällainen harkinta on osittain arvostuksenvaraista. Joka tapauksessa tuomioistuin voi tehdä yhteiskunnallisen merkittävyyden arvioinnin jossain määrin ”omaehtoisemmin” kuin

huomattavan julkisen mielenkiinnon asteen arvioinnin. Käsitkseni mukaan myös yhteiskunnallisen merkityksen arvioinnin tulisi olla julkisuusmyönteistä.

Oikeudenkäynnin yleisöjulkisuus toteutuu käytännössä tiedostusvälineiden kautta. Vaikka yhden yksittäisen tiedotusvälineen edustajan pyyntö julkisen selosteen antamiseksi ei ehkä yksin täyttäisikään velvollisuuden synnyttävää edellytystä tuossa vaiheessa, voi tällainen pyyntö silti olla oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen kannalta riittävä syy julkisen selosteen laatimiseksi. Tiedotusvälineen yhteydenotto osoittaa asian lähtökohtaista kiinnostavuutta ja indikoi, että asiasta todennäköisesti tullaan kirjoittamaan julkisuudessa. Tiedonvälityksen luonteeseen kuuluu, että yksi kirjoitus voi levitä useaan viestimeen ja antaa aiheen jatkokirjoituksille. Tätä kautta yksi kirjoitus voi herättää huomattavaa kiinnostusta, mikä puolestaan synnyttää velvollisuuden julkisen selosteen laatimiseen. Julkisen selosteen antamisella tuomioistuin voi myös antaa uutisoinnille asiallisesti paikkansa pitävän faktapohjan ja näin vähentää mahdollisesti epätarkan julkisen kirjoittelun ja siitä mahdollisesti koituvien väärinkäsitysten riskiä. Näenkin perusteita julkisen selosteen antamiselle jo yhden tiedotusvälineen pyynnön johdosta.

Eriyisesti seksuaalirikosten kohdalla on huomattava, että lakivaltiokunnan aloitteesta YTJulkL 25 §:ään lisättiin säännös siitä, että erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää rikosta koskeva julkinen seloste on julkistettava niin, että asianomistajan henkilöllisyys ei paljastu. Kokonaisuutena lakivaliokunta kuitenkin korosti – ehkä vielä hallituksen esitystä voimakkaammin – vahvasti julkisen selosteen käytön tarvetta.

YTJulkL antaa useita mahdollisuuksia julkisuuden toteuttamiselle myös seksuaalirikosasioissa myös muuta kuin julkista selostetta koskevan säännöksen kautta. Esimerkiksi YTJulkL 26 §:n mukaan tuomioistuimen julkiseen ratkaisuun voidaan ottaa salassa pidettäviä tietoja (myös arkaluonteisista yksityiselämää koskevista seikoista) siinä laajuudessa kuin se ratkaisun perustelemiseksi on tarpeellista. Edelleen YTJulkL 9 §:n 3 momentin mukaan oikeudenkäyntiasiakirjaan sisältyvät arkaluonteiset tiedot henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista eivät ole rikosasiassa salassa pidettäviä siltä osin kuin ne liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin, jollei tuomioistuin 10 §:n nojalla määrää niitä salassa pidettäviksi. Mainittu 10 § toki antaa tuomioistuimelle laajan salassa pidettäviä intressejä koskevan harkintavallan.

Oikeudenkäynnin julkisuusratkaisuja ei tule tehdä vain joko–tai -tyyppisesti. YTJulkL antaa mahdollisuuden välttää puhutun tyyppinen tilanne kompromissiratkaisulla eli vain osittaisella salassa pidolla. Salassapidon rajaaminen vain ehdottoman välttämättömään niin, että osa oikeudenkäynnistä voi olla julkinen, on yksi YTJulkL:n kantavista

lähtökohdista. Lähtökohta soveltuu kaikenlaisiin ratkaisutilanteisiin ja erityisen hyvin julkisten selosteiden antamiseen. Toisaalta julkisen selosteen laatiminen ei välttämättä ole edes tarpeen silloin, kun salassa pidettävän aineiston rajaaminen vain välttämättömään on suoritettu jo tuomioistuimen ratkaisujulkisuuden osalta, mitä kautta asian ainakin pääpiirteittäiseksi hahmottamiseksi tarvittavat tiedot voidaan saada jo tuomioistuimen ratkaisusta.

Asianomistajan yksityiselämän suojelemiseksi myös lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa lain esitöissä pidetään usein riittävänä asianomistajan nimen salassapitoa lain 6 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla. Tällöin tuomioistuinratkaisun muut osat voi olla mahdollista pitää julkisina (HE 13/2006 vp s. 67). Lakivaliokunnan mukaan tällaisissa rikoksissa asianomistajan intressejä voidaan suojella myös niin, että julkinen seloste annetaan myöhemmin kuin itse pääasiaratkaisu. Täten voidaan pyrkiä turvaamaan se, että ratkaisut eivät ole yhdistettävissä tiettyihin juttuihin niin helposti kuin annettaessa seloste julkisuuteen välittömästi ratkaisun yhteydessä (LaVM 24/2006).

Henkilön omaan lapseen kohdistuvat seksuaalirikokset ovat jossain määrin omassa kategoriassaan sikäli, että niissä voi olla käytännössä mahdotonta sovittaa yhteen tarvetta asianomistajan henkilöllisyyden salassa pitämiseen tarpeeseen antaa tuomion julkisessa osassa tai julkisessa selosteessa riittävän täsmälliset tiedot syytteenalaisesta teosta. Tämä johtuu siitä, että vastaajan nimi ja tuomiolauselma ovat aina julkista tietoa. Esimerkiksi törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön (rikoslain 20 luvun 7 §) tunnusmerkistö perustuu osittain lapsen tekijää kohtaan tuntemaan erityiseen luottamukseen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaiseen asemaan. Teonkuvauksen kvalifioinnin kannalta olennaista tietoa syytetyn ja uhrin sukulaisuussuhteesta ei tässä asiaryhmässä voi lainkaan ilmaista tekemättä samalla tyhjäksi asianomistajan nimen salassapitoa. Tämä problematiikka ei tule ilmi yhtä selvästi muissa lapseen kohdistuvissa seksuaalirikoksissa.

1.12.2010 voimaan tulevan oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetun lain (372/2010) 12 §:n mukaan oikeushallinnon viranomaisen saa salassapitosäännösten estämättä sille annetun teknisen käyttöyhteyden avulla hakea esiin ja käyttää toisen oikeushallinnon viranomaisen ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään tai diaari- ja asianhallintatietojen valtakunnalliseen käsittelyjärjestelmään tallettamia tietoja muun muassa silloin, jos viranomaisen on lain mukaan otettava sellaiset tiedot huomioon vireillä olevan asian selvittämisessä ja ratkaisemisessa. Tätä kautta tuomioistuimet voivat jatkossa saada tietoja toisten tuomioistuinten muun muassa inestiasioissa antamista salassa pidettävistä tuomioista ja voivat ottaa oikeuskäytännön huomioon esimerkiksi rangaistusten mittaamisessa. Luonnollisesti ratkaisun yleisöjulkisuus ei voi tätä kautta laajentua. Tuomioistuinlaitoksen sisäisen tiedonsaantioikeuteenkaan mainittu laajentuminen ei välttämättä tapahdu välittömästi, koska lain voimaantuloon on varattu viiden vuoden siirtymäaika.

3.4.4

Salassapitomääräysten vaikutus tämän päätöksen perusteluihin

Käräjäoikeudet ovat määränneet kantelussa tarkoitetuissa asioissa tuomion ja muun jutun oikeudenkäyntiaineiston asiallisessa suhteessa kokonaisuudessaan salassa pidettäväksi. Tuomiot ovat olleet käytettävissäni, mutta salassapitomääräysten vuoksi en voi tässä ratkaisussani ilmaista tapauksiin liittyviä tietoja. Tästä syystä joudun pysyttelemään asian arvioinnissa yleisellä tasolla, mikä väistämättä heikentää ratkaisun perusteluiden avoimuutta.

Käsitykseni mukaan tuomioistuimen päätös oikeudenkäynnin julkisuuden rajoittamisesta ei voi olla itsessään salassa pidettävä. Näin on riippumatta siitä, onko asiasta laadittu erillinen päätösasiakirja, vai onko oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu vaatimuksineen ja perusteluineen merkitty asian pöytäkirjaan. Hallituksen esityksessä HE 13/2006 vp s. 72 on tähdennetty sitä, että yleisö saa riittävät tiedot oikeudenkäynnin julkisuutta rajoittavien ratkaisuiden perusteista. Näin ollen voin tuoda seuraavassa esiin muuten salassa pidettävistä oikeudenkäyntiasiakirjoista oikeudenkäynnin julkisuusratkaisussa esitetyt tiedot.

3.4.5

Kauhavan kärjäoikeus Kauhavan kärjäoikeuden osalta kantelussa on kyse sen 2.10.2008 antamasta tuomiosta nro 402 (R 08/259), jossa se luki vastaajan syyksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja tuomitsi vastaajan kahdeksan kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Kärjäoikeus velvoitti vastaajan maksamaan asianomistajalle oikeudenkäyntikulu- jen korvausta sekä vahingonkorvausta henkisestä kärsimyksestä yhteensä 5 000 euroa.

Kärjäoikeuden tuomiosta tai julkisuutta koskevasta päätöksestä ei ole valitettu hovioikeuteen, eli ratkaisut ovat lainvoimaisia.

Kanteluun on oheistettu toimittaja Seppo Heinosen Oikeustoimittajat ry:lle osoittama 11.11.2008 päivätty kirje, jossa Heinonen kertoi pyytäneensä kärjätuomari Kirsti Rudankoa antamaan asiassa julkisen selosteen. Rudanko oli kirjeen mukaan kieltäytynyt antamasta julkista selostetta viitaten siihen, ettei asialla ole yhteiskunnallista merkitystä.

Oikeusasiamiehen kansliaan hankitun asian pöytäkirjan mukaan jutun asianomistaja oli pyytänyt, että kärjäoikeus määrää YTJulkL 9 §:n nojalla kaikki asiaa koskevat oikeudenkäyntiasiakirjat salaisiksi siltä osin kuin ne sisältävät tietoja asianomistajasta, ja että asian suullinen pääkäsittely pidetään yleisön läsnä olematta. Syyttäjällä tai vastaajalla ei ollut huomauttamista mainittuun pyyntöön.

Kärjäoikeus oli oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen osalta päättänyt jo 12.8.2008, että tieto asianomistajan henkilöllisyydestä pidetään salassa. Pääkäsittelyssä 23.9.2008 kärjäoikeus määräsi edelleen tiedon asianomistajan henkilöllisyydestä pidettäväksi salassa, koska rikosasia koski erityisen arkaluonteista asianomistajan yksityiselämään liittyvää seikkaa. Kärjäoikeus viittasi YTJulkL 4 §:ään ja 6 §:n 1 momentin 1 kohtaan sekä suljetun käsittelyn osalta lain 15 §:ään. Kärjäoikeus määräsi lain 24 §:n nojalla oikeudenkäyntiasiakirjat ja asiassa annettavan tuomion ratkaisun lopputulosta ja sovellettuja lainkohtia lukuun ottamatta pidettäväksi salassa 18.7.2008 asti.

Selvityksessään kärjätuomari Rudanko on korostanut lainsäätäjän selvää viestiä siitä, että käsillä olevan tyyppiset asiat ovat salassa pidettäviä, ja että sananvapauteen kuuluva ihmisten oikeus vastaanottaa tietoa ei voi painaa enemmän kuin lainsäätäjän asianomistajan yksityisyyden suojaksi antama turva.

Mielestäni lainsäätäjän viestiä ei voi tulkita niin kategorisesti kuin kärjätuomari Rudanko näyttää tekevän. Erityisesti en voi hyväksyä sitä, että lainsäätäjä olisi antanut – tai oikeastaan edes voinut antaa – sellaista oikeusohjetta, että asianomistajan yksityisyyden suoja painaisi perusoikeuspunninnassa aina enemmän kuin sananvapauteen liittyvät intressit. Oikeudenkäynnin julkisuus on yksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin keskeisistä takeista, joka mainitaan erikseen

perustuslain 21 §:ssä. Perusoikeuspunninta julkisuuskysymyksissä on tehtävä eritellysti kussakin yksittäistapauksessa.

Kauhavan käräjäoikeus on rajoittanut tässä asiassa oikeudenkäynnin julkisuutta kaikissa suhteissa niin pitkälle kuin se lain mukaan on mahdollista. Suullinen pääkäsittely on järjestetty suljettujen ovien takana, asianomistajan henkilöllisyys on salattu ja käräjäoikeus on määrännyt kaikki asiaan liittyvät asiakirjat salassa pidettäväksi tuomiolauselmaa ja sovellettuja lainkohtia lukuun ottamatta 60 vuodeksi, mikä on YTJulkL:n sallima enimmäisaika. Minulle antamassaan selvityksessä kärjätuomari Rudanko ei tuo esille mitään viitteitä siitä, että käräjäoikeus olisi edes harkinnut joltain osin lievempiä julkisuuden rajoituksia.

Edellä olen todennut, että käytettävissäni ovat olleet Kauhavan käräjäoikeuden asiassa antama tuomio ja asian pöytäkirja, mutta että en voi tässä päätöksessäni paljastaa asian lähempää sisältöä. Voin kuitenkin todeta, että käsitykseni mukaan esillä ollutta asiaa ei voida pitää asiaryhmässään mitenkään epätyypillisenä tai ainakaan vakavimmasta päästä olevana. Tähän nähden minun on vaikea nähdä, että julkisuuden täydellinen ja lain mahdollisuuksien puitteissa enimmäismääräinen poissuljenta tässä asiassa olisi ollut välttämätöntä.

Julkisuuden rajoitukset ovat hyväksyttäviä lapsen kohdistuvissa seksuaalirikosasioissa. Tämän ei kuitenkaan tule automaattisesti johtaa oikeudenkäynnin julkisuuden täydelliseen poissulkemiseen, vaan päinvastoin siihen, että oikeudenkäyntiaineiston tiettyjä osia koskevan salassapidon julkisuusperiaatteelle aiheuttamia rajoituksia pyrittäisiin mahdollisuuksien mukaan kompensoimaan toisilla julkisuuden osaluilla, erityisesti mitä ratkaisun julkisuuteen ja julkisen selosteen antamiseen tulee.

Kärjätuomari Rudanko korosti sitä, että kyse on ollut pienellä paikkakunnalla tapahtuneesta rikoksesta. Pidän huolta tietojen leviämisestä ymmärrettävänä. Tämä kysymys voi kiistämättä tulla pienellä paikkakunnalla helpommin esiin kuin esimerkiksi suuressa kaupungissa. Mielestäni tämäkään näkökohta ei kuitenkaan saisi johtaa julkisuuden täydelliseen poistamiseen, vaan se tulisi ottaa huomioon julkisuusratkaisun tai julkisen selosteen sisällössä. Nähdäkseni käräjäoikeus olisi tässä tapauksessa voinut antaa osittain julkisen ratkaisun tai julkisen selosteen salassa pidettävien intressien siitä kärsimättä.

Julkisen selosteen osalta totean, että asian huomattavasta julkisesta kiinnostuksesta ei ole muuta osoitusta kuin yhden toimittajan tietopyyntö. Asiaa ei nähdäkseni myöskään tule pitää YTJulkL 25 §:ssä tarkoitettulla tavalla yhteiskunnallisesti merkittävänä, kuten myös kärjätuomari Rudanko on katsonut. Näin ollen asiassa ei ole nähdäkseni ollut YTJulkL 25 §:n mukaista velvollisuutta julkisen selosteen laatimiseen.

Juuri sanotusta huolimatta katson, että asiassa olisi ollut perusteita julkisen selosteen laatimiseen. Edellä jaksossa 3.4.3 esittämistäni syistä julkisen selosteen antamiseen voi olla lähtökohtaisesti vahvoja perusteita silloin, kun pyynnön esittää nimenomaan tiedotusvälinettä edustava toimittaja, kuten tässä tapauksessa. Edelleen asiassa tulee ottaa huomioon se, että Kauhavan kärjäoikeus oli poistanut oikeudenkäynnin julkisuuden asiassa kaikin osin täysimääräisesti. Tällaisissa olosuhteissa julkisen selosteen antaminen olisi ollut perusteltua oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen muuten täydellisen sivuuttamisen kompensoimiseksi.

3.4.6

Lahden kärjäoikeus

Lahden kärjäoikeuden osalta kantelussa on kyse sen 6.6.2008 antamasta tuomiosta nro 1315 (R 08/796), jossa se luki vastaajan syyksi kaksi seksuaalipalvelun ostamisen yritystä nuorelta sekä alkoholipitoisen aineen välittämisen ilman palkkiota. Kärjäoikeus tuomitsi vastaajan 50 päiväsakon rangaistukseen ja korvaamaan asianomistajille yhteensä 600 euroa. Kärjäoikeuden tuomio on lainvoimainen.

Kantelun mukaan toimittaja Nina Rätty pyysi Lahden kärjäoikeudelta julkista selostetta asiassa, mutta siitä kieltäydyttiin. Kärjäoikeuden laamannin lausunnon mukaan kyseinen toimittaja ei ole ollut asian tiimoilta yhteydessä Lahden kärjäoikeuteen. Sitä vastoin Yleisradion toimittaja Risto Lasila muistelee olleensa asian johdosta kaksi kertaa lyhyesti yhteydessä kärjätuomari Koljoseen ennen tuomion antamista ja tuomion antamisen jälkeen.

Kärjäoikeuden pääkäsittelypöytäkirjan mukaan toinen asianomistajista oli pyytänyt, että asian suullinen käsittely toimitettaisiin kokonaan yleisön läsnä olematta ja että oikeudenkäyntiaineisto ja ratkaisu määrättäisiin pidettäväksi salassa 20 vuotta ratkaisun lopputulosta ja sovellettuja lainkohtia lukuun ottamatta. Myös toinen asianomistaja samoin kuin rikosasian vastaaja yhtyivät pyyntöön. Virallisella syyttäjällä ei ollut lausuttavaa kysymyksestä.

Kärjäoikeuden päätös julkisuuskysymyksestä on merkitty pääkäsittelyn pöytäkirjaan sekä kärjäoikeuden 6.6.2008 antamaan tuomioon. Kärjäoikeus katsoi, että asiassa on kyse tekoaikana alle 18-vuotiaisiin lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista, millä perusteella asiassa oli YTJulkL 9 §:n 1 momentin 2 kohdan, 15 §:n 1 momentin 2 kohdan ja 24 §:n 1 momentin 1 ja 3 kohdassa tarkoitetut syyt määrätä asia käsiteltäväksi kokonaisuudessaan yleisön läsnä olematta sekä oikeudenkäyntiaineisto kokonaisuudessaan ja ratkaisu lopputulosta ja sovellettuja lainkohtia lukuun ottamatta pidettäväksi salassa 18.4.2028 asti. Lisäksi kärjäoikeus määräsi, että asianomistajien henkilöllisyys on pidettävä salassa.

Kärjätuomari Pirkko-Leena Koljonen kertoi selvityksessään, että kantelussa mainittu toimittaja ei ole ollut kärjäoikeuteen asian johdosta yhteydessä, mutta että toinen toimittaja on ottanut häneen yh-

teyttä tuomion kirjoittamisvaiheessa. Tämä toimittaja tilasi käräjäoikeuden ratkaisun asiassa, mutta ei pyytänyt julkisen selosteen laatimista. Käräjätuomari Koljonen kertoi, että toimittaja olisi voinut saada julkisen selosteen sitä pyytäessään. Käräjätuomari Koljonen ei pitänyt julkisen selosteen omatoimista laatimista tarpeellisena, koska jutun olennaisista tiedoista oli ilmeisen tietovuodon perusteella kirjoitettu lehdessä jo ennen kuin käräjäoikeus oli ehtinyt laatia asiassa haastetta. Lahden käräjäoikeuden laamanni kertoi lausunnossaan, että käräjäoikeudessa on tehty julkisia selosteita ja erityisesti silloin, kun selaista on toivottu tiedotusvälineiden taholta.

Julkisen selosteen antamisen osalta pidän merkityksellisenä sitä, että selvityksen mukaan asiassa ei ole esitetty pyyntöä sellaisen antamisesta. Minulla ei ole perusteita epäillä sitä selvityksessä esitettyä, että jos tällainen pyyntö olisi esitetty, olisi käräjäoikeus voinut antaa julkisen selosteen.

Siltä osin kuin käräjätuomari Koljonen viittasi ratkaisunsa perustuneen asiasta sanomalehdessä jo kirjoitettuun, totean seuraavan. Julkisuusperiaatteen toteutumisen kannalta ei ole välttämättä aina riittävää, että tuomioistuin tyytyy passiivisena seuraamaan asiasta käytävää uutisointia. Julkisen selosteen antamista koskeva sääntely lähtee ymmärtääkseni päinvastoin siitä, että julkisuutta saaneessa asiassa myös ratkaisun antanut tuomioistuin antaa oman, oikeudenkäyntiin perustuvan kuvauksen asiasta. Se, että tuomioistuimen julkinen seloste mahdollisesti vastaisi sisällöltään jo uutisoitua, ei ole merkityksellisen tieto. Tällainenkin julkinen seloste palvelee osaltaan vaatimusta oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumisesta.

Selvityksen mukaan toimittajalta tullut tuomion tilaus on tullut kesken tuomion kirjoittamista. Käräjäoikeuden tietoon on näin tullut se, että asiaan kohdistuu yhä julkista kiinnostusta. Asiassa voidaan nähdä myös yhteiskunnallista merkittävyyttä. Mielestäni julkisen selosteen antaminen olisi tässä tapauksessa ollut perusteltua. Käytettävissäni olevien tietojen valossa katson kuitenkin, että käräjäoikeudella ei ole ollut YTJulkL 25 §:n mukaista ehdotonta velvollisuutta julkisen selosteen laatimiseen.

3.4.7

Helsingin käräjäoikeus

Helsingin käräjäoikeuden osalta kyse on lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ynnä muuta koskeneesta rikosasiasta (R 07/9592), jossa käräjäoikeus antoi 26.3.2008 tuomion nro 08/2611. Käräjäoikeus tuomitsi vastaajan sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta, seksuaalisesta hyväksikäytöstä, lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja virka-aseman väärinkäyttämistä yhteiseen seitsemän kuukauden pituiseen ehdolliseen vankeusrangastukseen. Vastaja veloitettiin suorittamaan vahingonkorvauksena henkisestä kärsimyksestä 2 000 euroa.

Kolmelle asianomistajalle määrätty puolustaja pyysi asian valmisteluistunnossa 14.1.2008, että oikeudenkäynti toimitetaan yleisön läsnä olematta ja että oikeudenkäyntiaineisto sekä tuomio sovellettuja lainkohtia lukuun ottamatta määrätään pidettäväksi salassa 40 vuotta sekä ettei asianomistajien nimiä mainita julkisessa oikeudenkäyntiaineistossa. Myös vastaajan asianajaja pyysi asian käsittelyä yleisön läsnä olematta ja asian määräämistä salaiseksi.

Virallinen syyttäjä pyysi, että asian suullinen käsittely suoritetaan kokonaan yleisön läsnä olematta ja että asian ratkaisu määrätään pidettäväksi salassa. Syyttäjä kuitenkin katsoi, että tuomioistuimen ratkaisusta tulisi antaa julkinen seloste siten, että siinä ei mainita vastaajan työpaikkaa.

Käräjäoikeus antoi päätöksen oikeudenkäynnin julkisuudesta asian valmisteluistunnossa 14.1.2008. Käräjäoikeus totesi, että käsiteltävänä on alaikäistä asianomistajaa koskeva seksuaalirikosasia, jossa oikeudenkäyntiaineisto sisältää arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään liittyvistä seikoista. Käräjäoikeus määräsi YTJulkL 9 §:n, 10 §:n ja 24 §:n nojalla oikeudenkäyntiasiakirjat ja tuomiot, lukuun ottamatta tuomion lopputulosta ja sovellettuja lainkohtia, pidettäväksi salassa 40 vuotta asian vireilletulosta lukien eli 14.11.2047 saakka. Käräjäoikeus määräsi myös, että asianomistajien henkilöllisyys on YTJulkL:n 6 §:n ja 24 §:n nojalla pidettävä salassa. Käräjäoikeus totesi, että ratkaisu suullisen käsittelyn julkisuudesta annetaan 12.3.2008 siinä kokoonpanossa, jossa suullinen käsittely toimitetaan.

Syyttäjä, asianomistajat ja vastaaja uudistivat suljettua pääkäsittelyä koskevan pyyntönsä asian pääkäsittelyssä 12.3.2008. Käräjäoikeus antoi suullisen käsittelyn julkisuudesta erillisen päätöksen.

Käräjäoikeus antoi pääasiassa tuomion kansliassa 26.3.2008. Samana päivänä käräjäoikeus antoi myös erillisen päätöksen (nro 08/2613) julkisesta selosteesta. Päätöksen mukaan käräjäoikeus ei laadi asiassa julkista selostetta. Käräjäoikeus katsoi, ettei kysymyksessä oleva rikosasia ole yhteiskunnallisesti merkittävä eikä se ole myöskään synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. Päätöksen mukaan kysymys on alaikäiseen kohdistuvasta seksuaalirikoksesta, missä asianomistajan henkilöllisyys ei saa paljastua. Käräjäoikeus katsoi, että julkisen selosteen antaminen edellyttäisi muun muassa vastaajan ammatin ilmoittamista, minkä seurauksena asianomistajan henkilöllisyys olisi mahdollisesti paljastettavissa.

Käräjäoikeuden päätös julkisesta selosteesta on selvityksen mukaan tullut lainvoimaiseksi. Käräjäoikeuden pääasiassa annetusta tuomiosta valitettiin Helsingin hovioikeuteen, joka antoi asiassa lainvoimaiseksi jääneen tuomion 4.12.2008 (Dnro R 08/1290).

Kantelussa on yksilöity neljä asiaa koskevaa ennen käräjäoikeuden oikeudenkäyntiä julkaistua kirjoitusta. Tämä osoittaa selvästi, että

asia on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. Kuitenkin selvityksen mukaan asiassa puheenjohtajana toiminut kärjätuomari Jaana Nordlund ei ole ollut tietoinen aikaisemmasta lehtikirjoittelusta. Pidän tätä aivan mahdollisena, koska mainittu lehtikirjoittelu on ajoittunut runsas vuosi ennen kärjäoikeuden pääkäsittelyä.

Tässä tapauksessa voidaan sanoa, että YTJulkL 25 §:n edellytys julkisen selosteen antamisesta olisi täytynyt, jos edellytyksen täyttävät tosiseikat olisivat olleet kärjäoikeuden tiedossa. Kyse on kuitenkin niin sanotusti ulkoprosessuaalisista seikoista, joiden tiedossa olemisesta tuomioistuimessa ei voi juurikaan olla varmuutta.

Helsingin kärjäoikeuden ratkaisun kohdalla erityistä huomiota kiinnittää myös se, että syytetty ajava virallinen syyttäjä oli nimenomaisesti pyytänyt julkisen selosteen antamista siten, että siinä ei mainita vastaajan työpaikkaa. Luonnollisesti virallisen syyttäjänkään julkisen selosteen antamista koskeva pyyntö ei sido tuomioistuinta. Kuitenkin asian ratkaisemisessa on mielestäni hyvä ottaa huomioon muun muassa se, että virallisen syyttäjän tiedossa saattaa olla, että asia on herättänyt huomattavaa julkista kiinnostusta, tai että asiassa on syyttäjän mukaan tarvetta edistää oikeuskäytännön yhdenmukaisuutta saattamalla asian keskeiset tunnusmerkistökäsitteet julkiseksi. Julkisuusmyönteinen suhtautuminen on perusteltua paitsi yleisistä julkisuuden tausta-arvoista johtuen, virallisen syyttäjän kohdalla myös erityisistä oikeudenhoitoon liittyvistä syistä.

Helsingin kärjäoikeuden laamanni on lausunnossaan katsonut, että kärjätuomari Nordlund on toiminut asiassa harkintavaltansa puitteissa, vaikka asiassa olisi voitu päätyä toiseenkin lopputulokseen.

Edellä olen katsonut, että asia on herättänyt huomattavaa julkista mielenkiintoa, mutta että tämä ei ole ollut kärjäoikeuden tiedossa. Tältä osin totean, että julkista selostetta pyytävä voi pyrkiä perustelemaan näkemystä YTJulkL 25 §:n mukaisen velvollisuuden syntymisestä esimerkiksi sitä kautta, että pyynnön yhteydessä viitataan asiasta käytyyn uutisointiin tai julkiseen keskusteluun. Tässä tapauksessa näin ei näytä tehdyn. Mitä tulee asian yhteiskunnalliseen merkitykseen YTJulkL 25 §:n merkityksessä, totean, että tapauksessa on selvästi piirteitä, jotka olisivat perustelleet tällaista arviota. Minulla ei ole kuitenkaan riittävää perustetta katsoa, että Helsingin kärjäoikeus olisi ylittänyt sille lain mukaan asiassa kuuluvan harkintavallan päätyessään päinvastaiseen lopputulokseen.

Totean vielä, että kysymys kärjäoikeuden tuomiosta laadittavasta julkisesta selosteesta olisi ollut mahdollista pyrkiä saamaan hovioikeuden arvioitavaksi, koska kärjäoikeus antoi asiasta erillisen päätöksen, johon on liitetty valitusosoitus. Esimerkiksi joku tiedostusvälineen edustaja olisi voinut tehdä asiassa valituksen. Kärjäoikeuden julkisen selosteen laatimista koskeva päätös on kuitenkin lainvoimainen, koska siitä ei valitettu.

Asian tultua lainvoimaisesti ratkaistuksi totean omana käsityksenäni, että en pidä kärjäoikeuden julkisen selosteen antamista koskevan päätöksen perusteluita kaikin osin kestävinä. Asian laadun takia asianomistajan henkilöllisyyden paljastumisen estäminen on ollut perusteltua. Sitä vastoin kärjäoikeuden perustelu siitä, että julkisen selosteen antaminen edellyttäisi muun muassa vastaajan ammatin ilmoittamista, minkä seurauksena asianomistajan henkilöllisyys olisi mahdollisesti paljastettavissa, on ongelmallinen. Perustelen käsitystäni seuraavasti.

Ensinnäkin rikosasian vastaajan nimi on aina julkinen tieto. Mielestäni ei ole mitään syytä olettaa, etteivätkö erityisesti tiedotusvälineiden edustajat ja muutkin halutessaan voisi selvittää vastaajan nimen perusteella esimerkiksi hänen senhetkisen tai tapahtuma-aikaisen työpaikan. Toisin sanoen kärjäoikeuden päätöksessä mainitsema riski asianomistajan henkilöllisyyden paljastumisesta on joka tapauksessa olemassa. Kärjäoikeuden päätöksen perusteluissa on myös vain hyvin ylimalkaisesti pidetty mahdollisena, että asianomistajan henkilöllisyys olisi paljastettavissa. Vastaajan henkilöllisyyden ollessa tunnettu tämä riski on periaatteessa aina olemassa.

Toisekseen kärjäoikeuden perustelut eivät vakuuta siltä osin, että julkisen selosteen laatiminen itsessään välttämättä edellyttäisi esimerkiksi vastaajan ammatin mainitsemista. Kärjäoikeudella on harkintavaltaa julkisen selosteen sisällön laatimisessa. Vaikka YTJulkL 25 §:ssä säädetään, että ”julkinen seloste sisältää pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteluista”, ei tätä lainkohtaa nähdäkseni ole perusteltua tulkita sillä tavoin ahtaasti, etteikö tuomioistuimien voisi jättää salassa pidettäviä asian piirteitä selostamatta. Julkisen selosteen laatimisen keskeinen tarkoitus on nimenomaan mahdollistaa yksittäistapauksellinen harkinta siitä, mitkä asian osatekijät voidaan salassapitointresseistä huolimatta kuitenkin julkistaa.

Käsitykseni mukaan Helsingin kärjäoikeuden ratkaisemassa asiassa olisi ollut perusteltua antaa pyydetty julkinen seloste. Se olisi käsittäkseni ollut mahdollista laatia anonymisoituna esimerkiksi nimien ja paikkatietojen osalta ja mahdollisesti myös jättämällä eräitä teonkuvaukseen liittyviä elementtejä mainitsematta. Tämä olisi voitu tehdä loukkaamatta salassa pidettäviä intressejä.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä esittämäni käsitykset asianomaisten kärjätuomareiden ja kärjäoikeuksien tietoon.

Lähetän jäljennöksen päätöksestäni tiedoksi myös kaikille hovioikeuksille ja kohdassa 3.4.2 mainitussa tarkoituksessa oikeusministeriölle.

Oikeusasiamies

Petri Jääskeläinen

Oikeusasiamiehensihteeri

Pasi Pölönen